

Т. М. Заворотченко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

НАУКОВИЙ АНАЛІЗ РОЗГЛЯДУ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

В статье сделана попытка исследовать основные аспекты научного и практического значения рассмотрения обращений граждан органами государственной власти и местного самоуправления, объединениями граждан, предприятиями, учреждениями, организациями всех форм собственности и средствами массовой информации. Ключевые слова: обращения граждан, органы государственной власти, местное самоуправление, средства массовой информации, политические права и свободы человека и гражданина, заявления и жалобы граждан.

У статті зроблено спробу дослідити основні аспекти наукового та практичного значення розгляду органами державної влади і місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та засобами масової інформації. Ключові слова: звернення громадян, органи державної влади, місцеве самоврядування, засоби масової інформації, політичні права і свободи людини й громадянина, заяви і скарги громадян.

In the article attempt to investigate the basic aspects scientific and a practical importance of consideration of circulations of citizens by public authorities and a local government, associations of citizens, the enterprises, establishments, the organisations irrespective of patterns of ownership and mass media is made. Keyworde: appeals of citizens, public authorities, local self-government, mass medias, political rights man and citizen, statements and complaints of citizens.

У сучасній теорії конституційного права відсутнє єдине розуміння сутності розгляду звернень громадян, який здійснюють органи державної влади, саме тому метою нашого дослідження є визначення основного порядку та етапів розгляду звернень громадян органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, засобами масової інформації.

На нашу думку, проблема розгляду звернень громадян органами державної влади впливає з проблеми політичних прав і свобод людини й громадянина, яка є однією з центральних проблем науки конституційного

права, які відображають взаємовідносини держави і особистості та її правовий статус [1, с. 46]. Як показує досвід багатьох років, усі пропозиції, заяви і скарги громадян, що надійшли до органів державної влади і місцевого самоврядування, повинні прийматися та централізовано реєструватися в день їх надходження. Централізованій реєстрації підлягають також письмові пропозиції, заяви і скарги, подані посадовій особі на особистому прийомі.

Питання про порядок розгляду органами державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності, засобами масової інформації, тією чи іншою мірою зачіпалось у роботах А. В. Грабильнікова, А. Ю. Олійника, В. Ф. Погорілка, О. В. Пушкіної, Є. В. Супрунюка, Ю. М. Тодики, М. І. Хавронюка.

На думку більшості названих дослідників, розкрити зміст порядку розгляду звернень громадян означає перш за все те, що органи державної влади, місцевого самоврядування та їх посадові особи, керівники та посадові особи установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, підприємств, до повноважень яких належить розгляд звернень, зобов'язані об'єктивно і вчасно розглядати їх, перевіряти викладені в них факти, приймати рішення відповідно до чинного законодавства і забезпечувати їх виконання, повідомляти громадян про наслідки розгляду звернень [2, с. 109]. Відповідь за результатами розгляду заяв або клопотань в обов'язковому порядку дається тому органу, який отримав ці заяви і до компетенції якого входить вирішення порушених у заявах питань, за підписом керівника або особи, яка виконує його обов'язки. Рішення про відмову в задоволенні вимог, викладених у заяві, доводиться до відома громадянина в письмовій формі з посиланням на закони і викладенням мотивів відмови, а також із роз'ясненням порядку оскарження прийнятого рішення [3, с. 273].

Як показує аналіз практики розгляду звернень громадян, ці вимоги закону, на жаль, у нашій державі дотримуються далеко не завжди. Можна

навести багато прикладів формального, бездушного ставлення до обґрунтованих звернень громадян. Досить поширеними є випадки, коли на їхні листи ніхто не реагує. Оскільки право на звернення в юридичній літературі називають також публічним правом, то лише закон передбачає певні особливості підстав подання такого виду звернення, як скарга і порядку її розгляду [4, с. 178]. На нашу думку, слід було б конкретизувати, які функції покладаються на органи, що здійснюють розгляд звернень громадян, і як вони впливають на поведінку людей у сфері їх політичних прав і свобод.

У Законі України „Про звернення громадян” зазначено, що оскарженню підлягають такі рішення, дії (бездіяльність), внаслідок яких: по-перше, порушено права і законні інтереси або свободи громадянина (групи громадян); по-друге, створено перешкоди для здійснення громадянином його прав і законних інтересів або свобод; по-третє, незаконно покладено на громадянина будь-які обов’язки або незаконно притягнуто до відповідальності [5].

Розробка вчення про те, що скарга на дії або рішення органу державної влади, органу місцевого самоврядування, установи, організації, об’єднання громадян, підприємства, засобів масової інформації, посадової особи подається в порядку підлеглості вищому органу або посадовій особі, що не позбавляє громадянина права звернутися до суду відповідно до чинного законодавства, а в разі відсутності такого органу або незгоди громадянина з прийнятим за скаргою рішенням – безпосередньо до суду, ставить проблему розвитку форм наукового осмислення в конституційному праві. Суттєвим аспектом досліджуваної пролеми є те, що скарга на рішення загальних зборів членів колективних сільськогосподарських підприємств, акціонерних товариств, юридичних осіб, створених на основі колективної власності, а також на рішення вищих державних органів вирішуються в судовому порядку. Що стосується скарги в інтересах громадянина за його уповноваженням, оформленим у встановленому законом порядку, то вона може бути подана іншою особою, трудовим колективом або організацією, яка

здійснює правозахисну діяльність. До скарги лише необхідно додати наявні у громадянина рішення або копії рішень, які приймалися за його зверненням раніше, а також інші документи, необхідні для розгляду скарги, які після її розгляду повертаються громадянину. Всебічний підхід до розкриття та пізнання наукового змісту порядку подання звернень громадян нам розкриває той самий закон, який надає громадянам певні права і покладає на органи державної влади, установи, підприємства, організації, посадових осіб відповідні обов'язки.

У ст. 18 Закону „Про звернення громадян” указано, що громадянин, який звернувся із заявою чи скаргою до органів державної влади, місцевого самоврядування, установ, організацій незалежно від форм власності, об'єднань громадян, підприємств, засобів масової інформації, посадових осіб, має такі права: 1) особисто брати участь у викладенні аргументів особі, що перевіряла заяву чим скаргу, та перевіряти подані скарги чи заяви; 2) ознайомлення з матеріалами перевірки; 3) присутність при розгляді заяви чи скарги; 4) подання додаткових матеріалів або наполягання на їх запиті органом, який розглядає заяву чи скаргу; 5) користування послугами адвоката або представника трудового колективу, організації, яка здійснює правозахисну функцію, причому необхідно оформити це уповноваження в установленому законом порядку; 6) одержання письмової відповіді про результати розгляду заяви чи скарги; 7) висловлювання усно або письмово вимоги щодо дотримання таємниці розгляду заяви чи скарги; 8) вимагання відшкодування збитків, якщо вони стали результатом порушень встановленого порядку розгляду звернень. Тобто названі права вказують на завдання основ змісту права на звернення. Тепер розглянемо зобов'язання, які передбачає ст. 19 Закону України „Про звернення громадян”, якими наділені органи державної влади і місцевого самоврядування, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, підприємства, засоби масової інформації. Перше – об'єктивно, всебічно і вчасно перевіряти заяви чи скарги; на прохання громадянина запрошувати

його на засідання відповідного органу, що розглядає його заяву чи скаргу; друге – відмінити або змінювати оскаржувані рішення у випадках, передбачених законодавством України, якщо вони не відповідають закону або іншим нормативним актам, невідкладно вживати заходів до припинення неправомірних дій, виявляти, усувати причини та умови, які сприяли порушенням; третє – забезпечувати поновлення порушених прав, реальне виконання прийнятих у зв'язку із заявою чи скаргою рішень; четверте – письмово повідомляти громадянина про результати перевірки заяви чи скарги і суть прийнятого рішення; п'яте – вживати заходів щодо відшкодування в установленому законом порядку матеріальних збитків, якщо їх було завдано громадянину в результаті ущемлення його права чи законних інтересів, вирішувати питання про відповідальність осіб, з вини яких було допущено порушення, а також на прохання громадянина не пізніше як у місячний термін довести прийняте рішення до відома органу місцевого самоврядування, трудового колективу чи об'єднання громадян за місцем проживання громадянина; шосте – у разі визнання заяви чи скарги необґрунтованою роз'яснити порядок оскарження прийнятого за нею рішення; сьоме – не допускати безпідставної передачі розгляду заяв чи скарги іншим органам; восьме – особисто організувати та перевіряти стан розгляду заяв чи скарг громадян та вживати заходів до усунення причин, що їх породжують, систематично аналізувати та інформувати населення про хід цієї роботи. Як правило, ці зобов'язання розглядаються в контексті змісту розгляду звернень громадян. Зважаючи на те, що на вимогу громадянина і в порядку, установленому чинним законодавством, можуть бути відшкодовані моральні збитки, які завдані неправомірними діями або рішеннями органу чи посадової особи при розгляді скарги, суд визначає розмір відшкодування моральних збитків у грошовому виразі.

І по закінченні нашого дослідження хотілося б зазначити, що на виконання Закону України „Про звернення громадян” постановою Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 затверджено Інструкцію з

діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади, місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, у засобах масової інформації. Крім того, в окремих міністерствах і відомствах, передусім у тих, які постійно працюють із зверненнями громадян, видані спеціальні відомчі акти. Наприклад, наказом МВС України від 10 червня 1998 р. № 414 затверджено Інструкцію про порядок розгляду пропозицій, заяв, скарг і організації особистого прийому громадян в органах внутрішніх справ, внутрішніх військах, вищих закладах освіти, установах, організаціях і на підприємствах системи МВС України [6, с. 443].

Таким чином, за результатами нашого дослідження щодо наукового аналізу звернення громадян можна зробити такий висновок: звернення розглядаються і вирішуються невідкладно. На нашу думку, усі строки розгляду звернень громадян повинні бути в законодавстві більш конкретизовані, оскільки в цій системі має бути максимальна чіткість та відповідальність. На жаль, як свідчить практика, це було зроблено одночасно з прийняттям Закону України „Про звернення громадян”.

Бібліографічні посилання

1. *Заворотченко Т. М.* Межі здійснення політичних прав і свобод людини і громадянина / Права людини: теорія, реальність, перспективи: Матер. Регіональн. наук.-практ. конф. м. Дніпропетровськ, Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 5 грудня 2008 р. – С. 46.
2. *Тодика Ю.М.* Конституція України: проблеми теорії і практики: [Моногр.] – Х., 2000. – С. 109.
3. *Тодика Ю. Н., Супрунюк Е. В.* Конституция Украины – основа стабильности конституционного строя и реформирования общества./отв. ред. Цвик М. В. – Симферополь, 1997. – С. 273.
4. *Шляхтун П. П.* Конституційне право України: Підручник. – К., 2008. – С. 178.
5. Про звернення громадян: Закон України від 02.10. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 4.
6. Конституція України: офіц. текст: коментар законодавства України про права та свободи людини і громадянина: навч. посіб. / авт.-упоряд. М. І. Хавронюк. – К., 1999. – С. 443.